

Liepojos šv. Juozapo katalikų bažnyčia

FRAGMENTAI IŠ 1913 M. LEIDINIO „LIETUVIŲ
LIEPOJAUS KALENDORIUS“ (P. 58–65)

Kalba netaisyta

„Platumu ir ilgumu Liepojus nedaug kuom tesiskyrė nuo Liepojaus 18 amž. Nuo Naujosios rinkos (dabar čia „Rožių daržas“ padaryta) iki pat tilto žibėjo dvi alyvos lempos (liktarnės). Namų savininkas turėjo žibinti lempą ant vartų prie savo namų, arba pastatyti žibančią žvakę ant lango. Šviesą užgesydavę pusei dešimtos vakare, retai tylaikydavę iki 12 nakties (per iškilmes). Kame šiandien malonus pasivaikščioti jūrės krantas ir Kurhauzo sodnas, ten 1860 m. stovėjo žuvininkų laivai. Kurhauzo vietoj džiovindavo jie savo tinklus. Prie Ulich'o gatvės buvo supilti kalneliai miesto apginimui nuo smėlio, kurį vėjas nešdavęs į miestą.

Pasilinksminti liepojiečiai neturėjo patogių vietų. Turėjo tik teatrą, o 1817 ir savo orkestrą sudarė; susirinkdavę sodne (*Sorgenfreyische Garten*) prie Sodno gatvės, šokę pievoj, vadinomame „Rasenplatz'e“. Žiemą keldavę balius Dūmos namuose. 1828 buvęs pirmas balius bėdnų naudai; 1818–1820 m. buvę net ir maskų baliai ir ginčiai dėl gražiausių apdarų, madų, kaip tik kad šiandien tai daroma.

LIEPOJUS NUO 1840 METŲ IKI ŠIAI DIENAI

Liepojus ypatingai pakilo per paskutinius 80–70 metų. 1840–

1850 išgirstame pirmą kartą apie Naująjį Liepojų toj pusėj tilto. Taip, sakoma, būk miesto gyventojai susirinkdavę sodne, kurį dabar vadiname Paviljon'u, ir tenai pasilinksmindavę. 1841 m. supylė gerą vieškelį (šašiejų), kuriuo lengvai galėjo atvažiuot Liepojun tolimų kaimų gyventojai; 1860 m. Liepojų aplankė karaliaus inpėdinis Mikalojus Aleksandras (mirė 1885). Inpėdinis mėgdavęs ilsėtis miškelyje už 4 verstų nuo miesto; tas miškelis ir pavadintas „Inpėdinio miškelis“ (*Roščia nasliednika*).

1870 m. pastatyta stotis, kame ji ir šiandien yra, o 1873 metais įvestas geležinkelis. Tas geležinkelis jungia Liepojų su Lietuva ir Rusija.

Liepojus ūmai išaugo, kaip grybas po lietaus. Iki 1870 m. tebuvo 10 tūkst. gyventojų, per 30–40 metų gyventojų prisidėjo 80 tūkst. 550 gyventojų; 3377 namai, kuriuose yra 21 tukst. 192 gyvenimu; 15 metų (1897) gi atgal tebuvo 64 tūkst. 489 gyventojai. Ypač daug atvažiavo iš kitur žmonių darbininkų, kada pradėjo statyti karo uostą ir tvirtovę. Tada tai ypač daug lietuvių suvažiavo, ir katalikų skaitlius ūmai padidėjo. Dabar katalikų rokuojama mieste ir apygardoje 20 tūkst. 640 žmonių. Daugelis jų apsigyveno Inpėdinio miškelyje, kur nuosavius namus ingijo. – Tvirtovė pabaigta statyti 1900 metais; ji dabar išardyta. [...]

Pirmoji katalikų bažnyčia Liepojuje stovėjo prie Senosios rinkos – toje vietoje, kur dabar yra latvių-liuterų kirka. Tų Dievo namų išvaizda, laikui bėgant, persimainė, bet vardas – Šv. Onos – pasiliko dar tas pats.

[...] Kad atėjus pagalbon lietuviams varguoliams, kurių Liepojuje buvo nemaža, ne tik medegiškai, bet ir dvasiška, lietuviai inteligentai sumanė įsteigti atskirą Lietuvių Labdarių Draugiją. Bet veltui buvo prakilnus noras. Vyriausybe tos draugijos netvirtino. Tada tų pačių lietuvių būrelis, neatsisakydamas nuo užmanymo, nutarė antru atveju kreipties į Vyriausybę, prašydamas užtvirtinti naują Lietuvių Savyšalpos Draugiją. Tiesa, jos veikimas buvo susiaurintas, bet nebuvo kas darą: reikėjo imti tai, kas buvo duodama. Lapkričio 27 dieną: 1904 metais paduotieji įstatai užtvirtinta. Draugija pradėjo veikti tik nuo 1905 metų. Pirm negu paduosiu Draugijos veikimą skaitlinėse, noriu nors kiek apibūdinti Draugijos dvasią.

Draugijos inkūrėjais buvo tik pasauliečiai. Taip bent stovi atskaitoje už 1905 metus. Bet iš tikrųjų, kaip prie jos inkūrimo, taip ir prie sutvarkymo nemaža prisidėjo vietiniai kunigai. Iš pradžios, kol Draugijos veikimas buvo gan siauras (1905 m.), apribotas, priėmimu naujų sąnarių ir jų mokesčių, visi darbuojas ramiai, nes įvairioms Valdybos sąnarių pažiūroms nėra kame apsireikšti. Bet jau 1906 m. steigiant knygyną-skaityklą, pasirodo nuomonių nevienodumas lietuvių darbininkų švietime. Viršų paima „pirmieiviai“, ir naujame knygyne pasirodo „raudonos“ literatūros gan apsciai. Tais metais Valdyba surengia net keturias populiariškas paskaitas. Tris: 1. „Šių laikų mokslo pradžia“, 2. „Medega ir jos spėkos“ ir 3. „Chimiški apsireiškimai“, skaito Draugijos pirminko pagalbininkas p. Čepinskis, o ketvirtą „Krikščioniška civilizacija Rymo viešpatystėje“ skaito kun. Stakauskas. Šioji paskutinė paskaita sukėle smarkų ginčą tarp prelegento ir „pirmieivių“ ir stiprokai buvo tempiama ant „pirmieiviško“ kurpalio. Toks apsireiškimas nubaido kun. Stakauską kitais metais nuo rengimo paskaitų visiškai, o ir p. Čepinskis (nors abudu buvo pasižadėję padaryti po keletą paskaitų) vos vieną ir paskutinę surengė,

Liepojos lietuvių lituanistinės mokyklos mokytojai ir mokiniai apie 2003-uosius metus; Liepojos šv. Juozapo katalikų bažnyčios vidaus interjero fragmentas

būtent: „Chimijos pamatiniai įstatai ir mokslas apie atomus“.

Dar didesnis pažiūrų skirtumas ir neišvengiamas susikirtimas tarp katalikų ir „pirmievių“ pasirodo, kai Draugija pradeda galvoti apie mokyklą savo sąnarių vaikams. 1907 m. Rygos globėjas leido atidengti dviklesę mokyklą su trijų metų mokslu abiejų lyčių vaikams. Rugsėjo mėnesį 1908 metais mokykla jau buvo atidengta ir mokyti joje pavesta „pirmieviui“ p-lei Laumianskaitei.

Daug kame moka nusileisti katalikas, bet kad savo vaikus liuosa valia atiduotų auklenti mokytojai-laisvamanei, tai gali padaryti arba trumparegis, arba visai nesusipratęs katalikas. Nieko negelbia čionai jokie tvirtinimai, jog vaikams yra paskirtos religijos valandos, jog mokytoja savo įsitikrinimų tyčiomis neskiepia vaikams, jog ji tikėjimo neužgauna. Net prie didžiausio atsargumo, kiekvienam žmogui jo vidujiniai įsitikrinimai kartais nuo karto it yla iš maišo išlenda viršun ir pasirodo jo žodžiuose bei darbuose. Ir antros pusės, nieks tiek daug neskolija nuo kito, kaip vaikas nuo mokytojo; jis ją nuolat pamėgdžioja kiekviename žodyje, kiekviename judėjime, kiekviename apsiėjime; net dažnai jis tai daro patsai to neįjauzdamas. Mokytoja vaikui yra modelis (pavyzdys), į kurį įsižiūrėjęs jis lipdo, tvarko savo jaunutę sielą. [...]

Toliau Draugija nuo 1906 metų turi savo knygyną skaityklą. Gale 1911 m. knygyne buvo įvairaus turinio 572 knygos; knygomis naudojosi 1906 m. – 105 žmonės, 1907 m. – 41, 1908 m. – 57, 1909 m. – 55, 1910 m. – 94, 1911 m. – 20. Toks mažas skaitytojų skaitlius ypač paskutiniaisiais metais dėl to, kad knygynas nepadidinamas naujomis knygomis ir daugelis, perskaitęs senas, nebeturi ko skaityti.

Draugija laikas nuo laiko rengia vakarus-spektaklius. Tokių padaryta: 1905 m. – 2; 1908 m. – 4 ir vienas „šeimyniškas“ šokių vakaras; 1907 m. – 4 spektakliai, 1 muzikališkai-vokališkas, 1 moksliai-komiškas, 12 „šeimyniškų“ šokių vakarų ir šeimyniškas su eglele vaikams; 1908 m. – 3 spektakliai, 2 maskaradu ir 8 „šeimyniški“ šokių vakarai; 1909 m. – 7 spektakliai, vaikams eglelė, 1 maskaradas ir keletas „šeimyniškų“ šokių vakarų; 1910 m. – 6 spektakliai, 2 maskaradu ir keletas „šeimyniškų“ šokių vakarų; 1911 m. – 5 spektakliai, 4 išėjimai į žaliumas, 2 maskaradu ir keletas „šeimyniškų“ šokių vakarų.

Vakarai buvo rengiami, kad suteikus sąnariams ir abelnai liepojiečiams-lietuviams dorų pasilinksminimų [...].

Pats svarbiausias Draugijos darbas – tai mokyklos inkūrimas. Kad ji lietuviams reikalinga, suprantama kiekvienam. Būdama grynai lietuviška, ji yra tvenkinys prieš lenkiškas bangas. Joks kitas įrankis taip pasekmingai neveikia prieš lietuvių sulenkėjimą, kaip tautiška mokykla. Tikta iš tokioje mokykloje išauklentųjų galima laukti ateityje tvirtų susipratusių lietuvių. [...]

Taigi matome, kad draugija net labai didžių aukų nesigaili mokyklai.

Baigdamas apie Savyšalpos Draugiją, manau reikalingu pridurti dar keletą žodžių tame dalyke.

Liepojaus lietuvių tarpe Savyšalpos Draugija savo veikimu užima pirmą vietą. Juk Liepojaus lietuviai beveik išimtinai fabrikų darbininkai arba neturtingi rankpelniai, kuriems neaiškus rytojus vis stovi prieš akis. Taigi reikia, nelaimėi išitikus, turėti sau užtikrinta pagelbą; tai ir daro Pašalpos Draugija, duodama savo sąnariams pašalpos ir paskolos. Žinomas yra Liepojaus lietuvių pasidavimas svetimtaučių intakai. Lietuvis, pakliuvęs į miestą, lengvai išsižada savo tautystės, ypatingai greitai išvirsta į lenkus; apie vaikus nėra ką bekalbėti; jie labai dažnai jau nebemoka lietuviškai. Kad lietuvių palaikius, Draugija laiko virš minėtą knygyną, daug perijodiškų raštų arba laikraščių ir mokyklą; ypač mokykla – tai draugijos branduolys. Reiktų kuo daugiausia rašyties į Draugijos sąnarius, kad ir sau, ir savo tautiečiams atnešus naudos, nes visados pasilieka tiesa – kas sunku vienam, tai lengva keliems.

Draugijos buveinė prie Vogzalo gatvės p. Bytauto namuose; čia pat yra mokykla ir knygynas. Norint įstoti Draugijon, reikia kreipties į jos valdybą, kuri laiko savo posėdžius kartą per mėnesį nedėldieniais po pirmos dienos kiekvieno mėnesio, septintą valandą vakare. Įstojant reikia inmokėti tris rublius įrašų ir paskiaus kasmet keturis rublius sąnariškų. Dar prisieina mokėt pakasinių, kiek ištenka.

Knygos išduodamos tris kartus per savaitę: seredomis ir pėnyčiomis nuo 5–6 val. ir nedėldieniais nuo 4–6 val. po pietų.

Draugijos pirmininku yra kn. Jonas Grabys.

Žemaitis

Nuotraukos iš Liudos Griepėdienės ir Liepojos lietuvių bendruomenės archyvo